

Резюмета на трудовете
на доц. д-р Галина Димитрова Ковачева,
представени за участие в кандидат в конкурс за заемане на академична
длъжност „професор“ по професионално направление 3.6 „Право”
(Криминология) обявен в Държавен вестник, бр. 35 от 19.04.2024 г.

1. Монографичен труд: Криминогенни ситуации при умишлените престъпления. Унив. издателство ВСУ „Черноризец Храбър”, В., 2024, ISBN 978-954-715-753-8.

Монографичният труд е посветен на изследването на криминогенните ситуации при умишлените престъпления от гледна точка на криминалната етиология и с оглед разширяването на възможностите за осъществяване на превантивно въздействие.

В структурно отношение монографията се състои от увод, изложение в три глави, заключение, библиография, резюме на английски и руски език. Библиографската справка обхваща 155 източници на български език и 88 на чужд език. В текста са включени 6 фигури и 3 таблици, като илюстрационен материал. Представени са обобщения, изводи и предложения по разглежданите проблеми. Общият обем на изследването е 271 печатни страници.

В увода са представени актуалността на проблема за криминогенните ситуации, основанията на автора за разработването му, целта на монографичното изследване и структурата на монографичния труд.

В глава първа са изяснени същността, съдържанието и динамиката на криминогенната ситуация, нейните видове, както и мястото на тази ситуация в причинно-следствения механизъм на престъплението.

В параграф първи е изследвана същността на криминогенната ситуация и значението ѝ за извършване на престъплението.

Представена е методологията и методиката на изследването, обхващащо проучването на 1475 мотиви към влезли в сила присъди по наказателни дела от общ характер на районните и окръжните съдилища в страната, публикувани в сайта на ВСС – Единен портал за електронно правосъдие/Портал за публикувани съдебни актове за периода януари 2016 – септември 2021 г.

Ситуацията, като обективна съвкупност от обстоятелства, е изследвана като самостоятелен научен проблем в контекста на понятията „житейска ситуация” и „конфликтна ситуация”. Направен е извод, че в динамичната поредица от ситуации, предшестващи престъплението съществува една конкретна ситуация, която го обуславя и съпътства. Такава се явява криминогенната ситуация, която, взаимодействайки с личността, е в състояние да породи престъплението.

Изяснена е същността на криминогенната ситуация, нейните основни характеристики и съотношението ѝ към механизма на престъпното поведение и

механизма на престъплението. Представено е авторовото определение на криминогенната ситуация като съвкупност от обективни обстоятелства в живота на човека, която създава благоприятни възможности за престъпно поведение и взаимодействайки с личността, я мотивира към престъпно посегателство, като намира своя изход в извършването на престъплението.

В параграф втори са изследвани съдържанието и динамиката на криминогенната ситуация, както и видовете криминогенни ситуации.

Направен е извод, че начинът, по който криминогенната ситуация се възприема от престъпника, не е елемент от съдържанието на самата ситуация. Следователно и личността, с нейните вътрешни психически преживявания, също не се обхваща от съдържанието на ситуацията. Съдържанието на криминогенната ситуация е представено чрез неговите *основни елементи* (поведенческите аспекти на участващите в ситуацията лица и обстоятелства на времето и мястото) и *допълнителните му елементи*, проявяващи се при някои криминогенни ситуации като: виктимни характеристики на жертвата; предмет на престъпно посегателство; наличие на трети лица; положение и състояние на третите лица; други обстоятелства от технически, организационен и социален характер.

Съдържанието на криминогенната ситуация е определено като съвкупност от обективни обстоятелства на социалната и природната среда, включваща поведението на участващите в ситуацията лица (престъпник, жертва, трети лица), обстоятелствата на времето, обстоятелствата на мястото и други обстоятелства от значение за извършване на престъплението.

Изследвани са трите фази в динамиката на криминогенната ситуация: формиране, въздействие и реализация, като е обосновано, че престъпният акт се осъществява в последната трета фаза от динамиката на криминогенната ситуация.

Криминогенните ситуации са класифицирани въз основа на два основни критерия: съдържание на ситуацията и вид на престъплението. Направен е извода, че класификациите на криминогенните ситуации имат не само познавателно, но и практическо значение, свързано с диференциацията на превантивното въздействие по отношение на различните престъпления.

В параграф трети е изследвано мястото на криминогенната ситуация в комплекса от причини и условия на престъплението.

Аргументирано е, че функционалната роля на криминогенната ситуация в механизма на престъпното поведение се състои в това, че тя предизвиква криминогенната мотивация на престъпника. Проблемът за криминогенната ситуация и причинността е представен от психологическа и философска гледна точка, както и през призмата на социологическия подход към престъплението.

Изследвано е значението на криминогенната ситуация за извършване на престъплението като е подчертано, че дори в случаите на доминиране на ситуативните обстоятелства при т.нар. „ситуационни престъпления”, тези

обстоятелства сами по себе си не могат да детерминират престъпното поведение независимо от субективните фактори на личността. Релацията личност-ситуация е илюстрирана чрез теорията на С. Познишев за ендегенния и екзогенния тип престъпник и експериментите, проведени от американските психолози Ф. Зимбардо и С. Милгрейм. Анализът насочва автора към извода, че съотношението между личността на престъпника и криминогенната ситуация, зависи както от особеностите на конкретната личност и ситуация, така и от вида на престъплението.

Във втора глава са изследвани криминогенните ситуации при умишлените престъпления против личността и собствеността и са направени изводи относно елементите от съдържанието на ситуациите.

В параграф първи и втори са изследвани криминогенните ситуации при отделните видове умишлени престъпления против личността и собствеността. Параграф първи е посветен на изследването на съдържанието на криминогенните ситуации при умишлените убийства, умишлените средни и тежки телесни повреди и изнасилванията. Параграф втори обхваща изследване на криминогенните ситуации при кражбите, грабежите и измамите.

В съответните пунктове, посветени на отделните видове престъпления е изследвана криминологичната характеристика на престъпниците и е представен криминологичният потрет на извършителя на престъплението. Личността на престъпника е представена отделно от съдържанието на криминогенните ситуации, обуславящи отделните видове престъпления, като е подчертана взаимовръзката личност - ситуация.

Анализът на съдържанието на криминогенните ситуации е илюстриран с примери от проучените мотиви към присъди по наказателни дела от общ характер. Изведени са особености в съдържанието на ситуациите при отделните видове престъпления, а така също са представени и някои специфики в съдържанието при отделни криминогенни ситуации.

Открити са видовете престъпления, при които ситуациите имат водеща роля за мотивирането на престъпника за извършване на престъплението.

Изследвани са видовете конфликти, възникващи при отделните криминогенни ситуации, отделено е място на значението на третите лица при възникването и разгръщането на конфликтите и конкретната им поведенческа изява в криминогенните ситуации.

Въз основа на анализа на криминогенните ситуации при отделните видове престъпления в края на всеки пункт са представени обобщени изводи, представляващи насоки за разработване на мерки за превенция и контрол.

В параграф трети са представени класификациите на видовете криминогенните ситуации с оглед съдържанието.

Изследваните криминогенни ситуации при отделните видове престъпления по параграф първи и втори, са представени в параграф трети от гледна точка на разграничението на ситуациите на: краткотрайни и продължителни; опростени и усложнени; ситуации, свързани с личността на престъпника, ситуации, породени от виктимното поведение на жертвата и ситуации от смесен тип; ситуации, които с оглед въздействието си върху личността могат да провокират, улесняват, насърчават или оказват натиск.

Трета глава е посветена на изследването на възможностите за превенция и контрол над престъпността, произтичащи от изучаването на криминогенните ситуации при различните видове престъпления.

В параграф първи са изследвани подходите за превенция и контрол, ориентирани към въздействие върху криминогенните ситуации.

Анализът на криминогенните ситуации в полето на превантивната дейност насочва автора към извода, че изследването на тези ситуации е необходимост в съвременната държавна политика и разширява приложното поле на превенцията на престъпността.

Криминогенната ситуация е представена от гледна точка на основните подходи за превантивно въздействие: социална и ситуационна превенция; първична, вторична и третична превенция. Посредством двуизмерната типология за превенция на престъпността, са илюстрирани възможностите за превантивното въздействие, основани на изследването на криминогенните ситуации.

Отделено е място на концепцията за „ситуационната превенция на престъпността” като подход за превантивно въздействие. Разграничена е ситуационната превенция на престъпността (като дейност по управление, проектиране и въздействие върху непосредствената среда по начин, да се намалят възможностите за престъпност и да се увеличат рисковете за извършителите на престъпления) и превантивната дейност по отношение на отделното престъпление, която включва и криминогенната ситуация.

Ситуационната превенция на престъпността е определена от автора на монографията като: съвкупност от мерки, целящи ограничаването на възможностите за извършване на определени видове престъпления посредством управление на обективните обстоятелства на криминогенните ситуации по такъв начин, че да бъдат увеличени усилията и рисковете за лицата – потенциални извършители на престъпления, както и да бъдат ограничени очакваните от тях ползи от престъпленията.

Застъпена е тезата, че е перспективно използването на интегриран подход при осъществяване на превантивната дейност, базиран на анализа на криминогенните ситуации, включващ мерки на социалната и ситуационната превенция на престъпността.

Въз основа на анализ на действащите стратегически документи за превенция на престъпността в България е направен извод, че въпросът за интеграцията на социалната и ситуационната превенция на престъпността все още не е застъпен в превантивната политика в България.

Изследван е контролът над престъпността чрез въздействие върху криминогенните ситуации. Аргументирано е твърдението, че някои от формите на неформалния контрол могат да бъдат отнесени и към техниките на ситуационната превенция на престъпността. При изследване на субектите на контрола е разгледан въпроса за третите лица като: обект на превантивно въздействие; субект на ситуационната превенция на престъпността; субект за осъществяване на неформален социален контрол в рамките на вече възникналата криминогенна ситуация.

Представен е моделът на публично-частните партньорства, който може да се използва както за целите на ситуационната превенция на престъпността, така и за осъществяването на неформален социален контрол.

В параграф втори е представен авторовият модел за въздействие върху криминогенните ситуации.

Направено е предложение за създаване на информационна база данни за криминогенните ситуации като подсистема към АИС „Интегрирана регионална полицейска система“ (ИРПС).

За целите на информационната база данни е предложено създаването на информационни масиви, съдържащи обобщена типова информация по основни индикатори на елементите на криминогенните ситуации при различните видове престъпления. Обосновано е, че типичните, характерните елементи на криминогенните ситуации, обуславящи определен вид престъпление могат да се представят в информационната база данни под формата на матрици. Примерни матрици за представяне на информацията за криминогенните ситуации са илюстрирани чрез таблица 2 и 3.

Въз основа на получената емпирична информация от изследването са разработени дванадесет основни профила на криминогенни ситуации, съдържащи типичните елементи от съдържанието на ситуациите при отделните видове умишлени престъпления.

Предложени са стратегии за превенция и контрол, включващи мерки по отношение на отделните видове престъпления, разработени на база анализа на елементите от съдържанието на криминогенните ситуации в глава втора.

В заключението е отразено схващането на автора, че изучаването на криминогенните ситуации е част от бъдещото развитие на криминологията като наука. Направени са изводи относно установените с изследването положения, касаещи: съдържанието на криминогенните ситуации, нивата на взаимодействие на ситуацията с личността; възможностите за превенция и контрол, произтичащи от

изучаването на криминогенните ситуации. Обобщено е, че с изследването се доказват трите основни тези на автора по отношение на криминогенните ситуации. Представено е схващането на автора, че познанието за криминогенните ситуации може да бъде обособено като самостоятелен дял в криминологичната наука.

2. Учебник: Превенция на киберпрестъпността. Унив. издателство ВСУ „Черноризец Храбър”, В., 2024, ISBN 978-954-715-763-7.

Учебникът „Превенция на киберпрестъпността” включва: 14 тематични единици, структурирани в два раздела; терминологичен речник; използвана литература; използвани национални нормативни актове, стратегически документи, международни актове и интернет източници. В учебника се съдържат 9 схеми и 5 таблици.

Първият раздел „Киберпрестъпност” обхваща учебно съдържание, посветено на социално-правното явление киберпрестъпност и включва следните теми: киберпрестъпление и киберпрестъпност; детерминираност на киберпрестъпността; личност на киберпрестъпника; жертви на киберпрестъпления.

Тематични единици, съдържащи се в първи раздел от учебника осигуряват придобиване на основни криминологични знания относно същността на киберпрестъплението и киберпрестъпността. От важно значение е материята, свързана със същността на киберпрестъпността като социално-право явление, нейните размери и структура, тенденциите в развитието ѝ и нейната детерминираност. Учебното съдържание, включващо криминологичните проблеми за личността на киберпрестъпника и жертвите на киберпрестъпления се явява базово за усвояване на материала, съдържащ се в раздел втори, посветен на превенцията на отделните видове киберпрестъпления.

Вторият раздел „Превенция на киберпрестъпността и на видовете престъпления в киберпространството” обхваща следните теми: превенция на киберпрестъпността; правни основи на превенцията на киберпрестъпността; система за превенция на киберпрестъпността; диагностика на превенцията на киберпрестъпността; превенция на същинските киберпрестъпления по глава девета „а” от Наказателния кодекс; превенция на същинските киберпрестъпления по други глави от Наказателния кодекс; превенция на киберсвързаните престъпления; превенция на киберпрестъпленията в сферата на организираната престъпност; превенция на кибертероризма; международно сътрудничество за превенция на киберпрестъпността.

В структурно отношение, съдържанието на втори раздел следва логическия модел на автора, който е представен в едно вътрешно условно разпределение на темите в три блока:

1) първият блок обхваща четири теми, насочени към изясняване на същността на дейността по превенция на киберпрестъпността, нейните правни и

организационни основи, както и диагностиката на превантивната дейност, която е необходимо условие за разработване на ефективни превантивни стратегии по отношение на отделните видове престъпления в кибернетичното пространство;

2) вторият блок обхваща три теми и е свързан с представяне на стратегиите за превенция на видовете киберпрестъпления. Учебното съдържание е разпределено въз основа на възприетата от автора класификация на киберпрестъпленията на същински и киберсвързани;

3) третият блок включва три теми, свързани с организираната престъпна дейност в киберпространството, кибертероризма и международното сътрудничество за превенция на киберпрестъпността. В него са обхванати специфичен кръг от въпроси, които надграждат усвоените знания за превенцията на отделните видове престъпления в кибернетичното пространство и дават завършен поглед върху проблемите, свързани с киберпрестъпността.

Учебникът осигурява теоретични и практически знания, необходими за обучението на студенти в дисциплините „Превенция на киберпрестъпността” и „Противодействие на киберпрестъпността”. Използваният интердисциплинарен подход има за цел да представи по достъпен начин учебното съдържание, включващо криминологични проблеми, свързани със същността на престъпността в кибернетичното пространство и нейната превенция и понятията от областта на информационните и комуникационните технологии. Съдържащият се в края на учебника речник на използваните термини е предназначен да улесни студентите при усвояване на понятията, съдържащи се в отделните тематични единици.

3. Студия: Криминогенни ситуации при някои насилствени престъпления. Годишник на ВСУ „Черноризец Храбър”, том XXVII, В., 2021, ISSN 1310-800 X (под печат).

В студията е изяснено понятието „криминогенна ситуация” и е изследвано мотивиращото значение на ситуацията за извършване на умишлени убийства и умишлени телесни повреди.

В изложението са представени особеностите на насилствените престъпления, произтичащи от тяхната ситуационност. В сравнителен план е изследвана конфликтността във взаимоотношенията между престъпника и жертвата при умишлените убийства и умишлените телесни повреди. Направен е извода, че за разлика от умишлените убийства, при които немалка част от престъпленията са резултат от продължително конфликтно взаимодействие между престъпника и жертвата, при умишлените телесни повреди конфликтите обхващат по-кратки времеви периоди.

Представено е значението на употребата на алкохол преди извършване на престъплението и е посочено, че при умишлените телесни повреди тя се явява характерно обстоятелство на ситуацията с криминогенен характер.

Разграничението между насилствените престъпления се основава и на анализа на средството за извършване на престъплението като елемент на криминогенната ситуация. Отбелязано е, че при умишлените телесни повреди се установява преимуществено използване на физическа сила и по-рядко оръжие, за разлика от умишлените убийства.

Изследвани са виктимните характеристики на жертвите, свързани с: характера на взаимоотношенията на жертвата с престъпника; поведението на жертвата в криминогенната ситуация и особеностите на състоянието и положението на жертвата към момента на извършване на престъплението.

Разгледан е проблема за третите лица в криминогенните ситуации, обуславящи умишлени убийства и умишлени телесни повреди. В сравнителен план са изследвани: поведението на третите лица в криминогенните ситуации; категориите трети лица, характерни за ситуацияите при умишлените убийства и умишлените телесни повреди; отношението на третите лица към конфликта.

Анализирани са обстоятелствата на времето и мястото в съдържанието на криминогенните ситуации при насилствените престъпления и са формулирани изводи, свързани със сезонността и виктимните места за извършване на престъпленията.

Въз основа на анализа са предложени диференцирани превантивни мерки на социалната и ситуационната превенция на престъпността, включващи субектите на държавната и обществената система за превенция и контрол над престъпността. Поставен е фокус върху ролята на третите лица за неутрализиране на конфликтите и необходимостта от организиране на информационни кампании и обучения на гражданите за справяне с възникващите конфликти в социалната среда.

4. Статия: Някои ефекти от дигитализацията върху съвременната престъпност. e-Journal VFU, бр.18, ВСУ Черноризец Храбър, Варна, 2022, ISSN 1313-7514, стр. 1487-1493.

В статията е изследвана връзката между дигитализацията и съвременната престъпност през призмата на ефектите, произтичащи от Четвъртата индустриална революция като: задълбочаване на социалното неравенство и безработицата; разширяване на процесите, свързани със състоянието на аномия на личността; увеличаване на спектъра от технически способности за извършване на престъпленията.

Нарастването на киберпрестъпността е разгледано като ключово предизвикателство пред дигиталната икономика и общество. Изложението е илюстрирано с примери за отделни видове киберпрестъпления, съществуващи благодарение на ускореното развитие на технологиите и улеснени от използването на модела „престъплението като услуга“.

Като проблемни области в сферата на противодействието на престъпността са очертани: необходимостта от актуализация на националното законодателство,

хармонизирането му с международните документи в сферата на борбата с киберпрестъпността и повишаването на квалификацията на правоприлагащите органи.

Посредством модела на ситуационната превенция на престъпността е представено схващането на автора, че е подходящо внедряване на нови технически решения в практиката по превенция на съвременната престъпност. Посочено е, че повишаването на дигиталната култура е от съществено значение за превенция на престъпленията в киберпространството.

Направен е извод, че е необходим модел на гъвкаво управление на превенцията на престъпността, ориентиран не към „лечение“ на нейните последици, а към въздействие върху оригиналните ѝ причини и условия за ограничаване на рисковете, пораждащи престъпленията на общосоциално и индивидуално ниво.

5. Доклад: Ролята на съдебната практика за превенция на престъпността. „Ролята на съдебната практика за развитието на правото”, Сборник с доклади от научна конференция, проведена в рамките на Лятната научна сесия на Юридическия факултет, 18-19 септември 2020 г. Катедра „Правни науки”, ВСУ „Черноризец Храбър”, 2021, ISSN 1313-7263 (кн. 39, серия „Юридически науки и обществена сигурност”), стр. 75-83.

В доклада е разгледан проблемът за установяването от съда на причините и условията, способствали извършването на престъплението и неговото значение за разработване на ефективни стратегии за превенция на престъпността.

В критичен план е посочено отпадането на причините и условията от предмета на доказване в наказателния процес по смисъла на НПК. Като аргументи против това законодателно решение се сочат не само важноста от установяването на криминогенните фактори при индивидуализацията на наказанието и решаването на другите въпроси по делото, но и ролята на органите на наказателното производство в цялостната дейност по превенция на престъпността.

Проучването на съдебната практика показва, че някои съдилища запазват традициите в изследването на причините и условията за извършване на престъплението като посочват установените причини и условия в мотивите към присъди. Посочените в съдебните актове криминогенни фактори са групирани от автора в четири основни групи: фактори, свързани с личността на извършителя на престъплението; фактори, свързани със средата на извършителя на престъплението; фактори, свързани с институционалното въздействие върху извършителя на престъплението и икономически фактори, пораждащи извършването на конкретното престъпление. В рамките на посочените групи са представени отделните видове криминогенни фактори, установени въз основа на проучването на съдебната практика.

Извършеният анализ насочва към извода, че изучаването на причините и условията на престъпленията, съдържащи се в съдебните актове може да осигури актуална информация относно детерминираността на съвременната престъпност, с оглед на което е направено предложение *de lege ferenda* за включване на причините и условията на престъплението в предмета на доказване в наказателния процес.

Във втората част на доклада, ролята на съдебната практика в превенцията на престъпността е представена от гледна точка на информацията, съдържаща се в мотивите към присъди по наказателни дела за установяване на съдържанието на ситуациите, обуславящи извършването на престъпления. Направен е извод, че изучаването на съдържанието на криминалните ситуации (в по-късните си публикации авторът определя тези ситуации като криминогенни) осигурява потенциал за превантивно въздействие, посредством съдържащите се в тях човешки, организационни и технически ресурси. То може да обоснове нови подходи за противодействие на видовете престъпления, основани на ситуационната превенция на престъпността.

6. Доклад: Конфликтът във взаимодействието между престъпника и жертвата и институтът на медиацията. „Медиацията в различните обществени сфери”, Сборник с доклади от национална научна конференция, ИУ - Варна, Изд. „Наука и икономика”, 2021, ISSN 2738-8794, стр. 61-71

В доклада са изследвани конфликтът във взаимодействието между престъпника и жертвата и медиацията като способ за неговото разрешаване.

Посочено е, че традиционният механизъм на държавна реакция по отношение на конфликтите, породени от престъпления свързан с реализиране на наказателната репресия, не винаги е ефективен за разрешаването на тези конфликти и осъществяване на превантивно въздействие. Представено е схващането на автора за комплексен подход в противодействието на съвременната престъпност, включващ: защита на жертвите на престъпления; наказване и интеграция на престъпниците; разрешаване на конфликтите, породени от престъпления; анализ и въздействие върху ситуациите, обуславящи престъпленията за ограничаване на възникващите конфликти.

В сравнителен план са разгледани политиката на компенсация на пострадалите от престъпления и възстановителното правосъдие. Посочено е, че за разлика от компенсацията, възстановителното правосъдие е съсредоточено преди всичко към отношенията между хората в конфликт и е насочено към постигане на решения за интеграция и съвместно бъдеще в общността. По този начин се избягва възможната стигматизация и криминализация на правонарушителите и се обръща еднакво внимание на престъпника и жертвата като основни участници в конфликта.

Като водеща практика в областта на възстановителното правосъдие е изследвана медиацията. Посочено е, че тя е подходяща за разрешаване на

конфликти, породени от битови престъпления, престъпления на непълнолетни и престъпления по транспорта. Направен е извод, че медиацията има подчертано превантивен характер.

Като нетрадиционен способ за предотвратяване на потенциални конфликти е представена ситуационната превенция на престъпността. Застъпено е схващането, че ако медиацията е подходящ инструмент за разрешаване на вече възникнали конфликти от престъпления, техниките на ситуационната превенция на престъпността са насочени към избягване на конфликтите. Авторът достига до извода, че медиацията осигурява поле за разрешаване на конфликтите и препяства тяхното задълбочаване.

7. Доклад: Криминогенни ситуации при кражбите. В: „Право и общество”, Сборник с доклади от XX лятна научна сесия на Юридическия факултет Катедра „Правни науки” 5-26 юни 2021 г., ВСУ „Черноризец Храбър”, 2021, ISSN 1313-7263, (кн. 40, серия „Юридически науки и обществена сигурност”), стр.79-86

В доклада са изследвани елементите от съдържанието на криминогенните ситуации при кражбите. Анализирани са свойствата на предмета на престъпно посегателство като: стойност, големина, начин на съхранение, информация за местонахождението на вещта, охрана, достъпност и видимост. Представени са виктимните характеристики на пострадалите лица, като е направен извода, че личността на жертвата не е от особено значение за престъпника. Значение имат особеностите, свързани с поведението и състоянието на пострадалите лица, както и тяхното местоположение към момента на вземане на решение за извършване на престъплението и преминаване към неговото изпълнение. Изследвани са категориите трети лица, присъстващи в криминогенните ситуации при кражби и особеностите на тяхното поведение, както и обстоятелствата на времето и мястото на извършване на престъплението.

В заключителната част в обобщен план са представени обстоятелствата, оказващи влияние при вземане на решението за извършване на кражба и са направени изводи относно отделните елементи от съдържанието на криминогенните ситуации.

8. Доклад: Приложни аспекти на изучаването на криминогенните ситуации. В: „Приложната криминология в България”. Сборник с доклади от научна конференция на Нов български университет (департамент „Национална и международна сигурност” и департамент „право”) и Българска асоциация по криминология, София, 14-15 октомври 2021 г., Унив. изд. „Паисий Хилендарски”, С., 2022, ISBN 978-619-202-775-9, стр. 98-111

Във встъпителната част на доклада е изяснена същността на криминогенната ситуация като съвкупност от обективни обстоятелства, създаваща благоприятни възможности за извършване на престъпление, която има свое съдържание, включващо комплекс от елементи.

Изведени са приложните аспекти от изучаването на съдържанието на криминогенната ситуация, свързани с развитието на етиологията, изследването на механизма на престъпното поведение и развитието на превенцията и контрола над индивидуалното престъпно поведение и престъпността.

Представена е методиката и инструментариума за провеждане на изследването, като детайлно е очертано съдържанието на картата за документно проучване, включваща индикатори, групирани в шест блока, представящи информация за личността на престъпника и елементите от съдържанието на криминогенните ситуации.

В обобщен вид са представени елементите от съдържанието на криминогенните ситуации при кражбите, грабежите, измамите, умишлените убийства, умишлените телесни повреди и изнасилванията. Формулирани са изводи относно: значението на ситуацията за извършването на престъплението; виктимните характеристики на жертвата; свойствата на предмета на престъплението; обстоятелствата на времето и мястото и другите обстоятелства в съдържанието на криминогенните ситуации.

В заключение е поставен въпросът за необходимостта от планиране на превантивните мероприятия въз основа на анализ на криминогенните ситуации при отделните видове престъпления и установяването на онези елементи от съдържанието на ситуациите, които изискват целенасочено въздействие.

9. Доклад: Ролята на криминогенната ситуация в причинно-следствения механизъм на престъплението. В: „Правото и бизнесът в съвременното общество”. Сборник с доклади от 4-та национална научна конференция 22 октомври 2021 г., ИУ - Варна, Изд. „Наука и икономика”, ISSN 2603-5073, стр. 191-198

В доклада е изследвана ролята на криминогенната ситуация за извършване на престъплението. Криминогенната ситуация е представена като диманична съвкупност от условия, създаващи възможности и мотивиращи престъпното поведение. Проблемът за криминогенната ситуация в етиологията на престъпното поведение е разгледан от психологическа и философска гледна точка. Аргументирано е схващането на автора, че ситуативните обстоятелства не могат да детерминират престъпното поведение, независимо от субективните фактори на личността. Съотношението личност-ситуация при извършването на престъпление е илюстрирано чрез примери от изследвания, които показват, че това съотношение варира при различните видове престъпления.

При изясняване на взаимовръзката между личността и ситуацията са посочени резултатите от изследването на криминогенните ситуации, обхващащо 1475 мотиви към присъди по наказателни дела. Отбелязано е, че умишлените убийства, умишлените телесни повреди и грабежите имат преимуществено ситуационен характер, докато при кражбите, измамите и изнасилванията е възможно внимателно и дори продължително подбиране или създаване на благоприятната за престъплението ситуация. Установява се, че ролята на ситуацията за извършването на престъплението намалява с нарастване на криминалния опит на престъпника, увеличаване на броя на извършените от него престъпления и респективно – осъжданията на лицето.

10. Доклад: Приложимост на онлайн медиацията при конфликти от киберпрестъпления. В: „Медиацията в различните обществени сфери”. Сборник с доклади от национална научна конференция 11 май 2022. Изд. „Наука и икономика”, ИУ - Варна, ISSN 2738-8794, стр. 118-125

С доклада се изследват възможностите за прилагане на онлайн медиация за разрешаване на конфликти от киберпрестъпления. Транснационалният характер на киберпрестъпленията поставя въпроса за юрисдикцията по наказателните дела, застъпен в Конвенцията за престъпления в кибернетичното пространство и Директива 2013/40/ЕС на Европейския парламент и на Съвета относно атаките срещу информационни системи. Въпреки посочената регулационна рамка, спецификата на престъпленията в киберпространството води до възникване на юрисдикционни конфликти. Като форми за тяхното преодоляване са посочени сътрудничеството между държавите и консултациите. Обърнато е внимание, че следва да се отчитат затрудненията, възникващи в случаите, когато деянието не е инкриминирано в националното законодателство на една държава, а в друга съставлява престъпление, както и в случаите, когато в отделните държави е предвиден различна отговорност за извършителите на деянието. Посочени са и пречките от организационен характер, свързани с участието на престъпника и жертвата в наказателния процес, когато те са граждани на различни държави. Като решение на възникващите проблеми от правен и организационен характер е посочена онлайн медиацията при конфликти от киберпрестъпления.

Изведени са положителните страни на предложения подход от гледна точка на индивидуалнопревантивното въздействие върху киберпрестъпниците и възстановяването на материалните и морални вреди на жертвите на киберпрестъпления. Очертан е кръгът от киберпрестъпления, по отношение на които е подходящо прилагането на онлайн медиация, като: онлайн измами; кражба на данни; кражба на самоличност; неправомерен достъп; софтуерно пиратство; престъпления, свързани с търговски марки и имена на домейни; компютърен шпионаж и компютърен саботаж.

Позовавайки се на Препоръка R (99) 19 на Комитета на министрите на Съвета на Европа относно медиацията по наказателни въпроси, авторът посочва необходимостта от специализирано обучение на медиаторите за ефективно осъществяване на дейността по разрешаване на конфликти от киберпрестъпления. От гледна точка на техническото осигуряване на онлайн медиацията е препоръчано използването на видеоконференция, която осигурява бързина и непосредственост при разрешаването на конфликта.

11. Доклад: Криминогенните ситуации и противодействието на престъпността. В: „Правото като изкуство за доброто и справедливото”, Сборник с доклади от лятна научна сесия на Юридическия факултет 01-03 юли 2022 г., Катедра „Правни науки”, ВСУ „Черноризец Храбър”, 2022, ISSN 1313-7263, (кн. 43, серия „Юридически науки и обществена сигурност”), стр. 121-130

В доклада е представено значението на изследването на криминогенните ситуации за превенцията и контрола над престъпността.

За целите на превенцията на престъпността са проучени: влиянието на ситуацията върху вземането на решение за извършване на престъпление; конфликтността във взаимоотношенията между престъпника и жертвата; поведението на жертвите в криминогенните ситуации и обстоятелствата на времето и мястото. По отношение на всеки от посочените аспекти са предложени мерки на социалната и ситуационната превенция на престъпността.

В подкрепа на предложените мерки са приведени резултатите от проведеното от автора анкетно проучване сред членовете на Клуба на криминалиста при ВСУ „Черноризец Храбър”. Посочено е, че респондентите отчитат като най-подходящо внедряването на: мерки от териториален и времеви характер; мерки, свързани с ограничаване на каналите за информация, преодоляване на конфликтността и внедряване на технически средства за наблюдение на обекти и лица; разработване на практически указания за предпазване на гражданите. Като подходящи техники на ситуационната превенция на престъпността анкетираният посочват: увеличаване на рисковете за разкриване на извършителите на престъпления; намаляване на възможните ползи за престъпниците и ограничаване на провокациите, водещи до извършване на престъпления.

Във втората част на доклада, посветена на криминогенните ситуации и контрола над престъпността, се изследват възможностите за използване на ресурса на третите лица за осъществяване на контрол над престъпността. Фокусът е поставен върху конкретната изява на третите лица в криминогенната ситуация и възможностите за преодоляване на тяхното пасивно поведение при възникнали конфликти. Разгледани са и аспектите, свързани с осъществяване на контрол над

каналите за анонсиране на измамливо предлагани стоки и услуги и каналите за пласмент на открадено имущество. В заключение е направен изводът, че бъдещото развитие на политиката по противодействие на престъпността изисква разработване на стратегии, ориентирани както към престъпниците, така и към ситуациите, свързани с извършваните престъпления.

12. Доклад: Ковачева, Г., М. Лечева. Необходимостта от специалност „Противодействие на киберпрестъпността” в съвременното интердисциплинарно образование. В: „Правото като изкуство за доброто и справедливото”, Сборник с доклади от лятна научна сесия на Юридическия факултет 01-03 юли 2022 г., Катедра „Правни науки”, ВСУ „Черноризец Храбър”, 2022, ISSN 1313-7263, (кн. 43, серия „Юридически науки и обществена сигурност”), стр. 131-140

Докладът е изготвен въз основа на проучване на политиката на ООН, Съвета на Европа и Европейския Съюз, както и на добрите практики за обучение в сферата на киберсигурността, цифровите технологии и цифровата криминалистика в страната и чужбина. Проучването е осъществено по Проект BG05M2OP001-2.016 „Подобряване и модернизиране на образователната инфраструктура на Академия на МВР в партньорство с Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, „Университет по архитектура, строителство и геодезия”, „Медицински институт на МВР” в рамките на участието на авторите на доклада в работен екип за осъществяване на дейност 2: Разработване на нова учебната програма съвместно с ВСУ „Черноризец Храбър“ по специалност „Противодействие на киберпрестъпността“ за ОКС "Магистър" в задочна форма на обучение.

В първия пункт от доклада е отразена политиката на ООН, Съвета на Европа и Европейския съюз за насърчаване за обучението и повишаване на квалификацията на държавните служители за противодействие на киберпрестъпността. Проблемът е представен и в по-широки граници от гледна точка на изграждане на умения за защита от посегателства в киберпространството у цялото население и увеличаване на броя на завършилите специалисти от различни области на образованието, които следва да осигурят кадрови потенциал в сферата на киберсигурността.

Във втория пункт е изследвана необходимостта от повишаване на компетенциите в сферата на противодействието на киберпрестъпността в България. Отбелязано е, че с приемането на Закона за киберсигурност, изискването за въвеждане на мерки от образователен характер е включено в държавната политика за противодействие на киберпрестъпността. Отбелязано е, че в Националната стратегия за киберсигурност „Киберустойчива България 2020” се предвижда обучение за придобиване на компетенции в сферата на киберсигурността, а в актуалната стратегия, приета през 2023 г. е акцентирано върху използването на

формите на продължаващо обучение, допълнителната квалификация и преквалификация на всички нива. Направен е извод, че разкриването на специалности по противодействие на киберпрестъпността, ще отговори в значима степен на потребността от внедряване на мерки от образователен характер.

В третия пункт са представени добрите практики за образование в магистърски програми по противодействие на киберпрестъпността в други държави. Въз основа на анализа е направен извод, че в световен мащаб е налице насищане на пазара с магистърски програми по киберсигурност. С оглед предметния си обхват посочените програми не могат да осигурят в достатъчна степен необходимите знания и умения в сферата на противодействието на киберпрестъпността.

Изследването обхваща и проучване на магистърските програми, разкрити към някои университети в България. Анализът насочва към извод, че те не осигуряват в пълнота необходимото образователно съдържание за придобиване на знания и умения за ефективно противодействие на киберпрестъпността. Обучението в специалност „Противодействие на киберпрестъпността” е представено от авторите на доклада като необходимост в съвременното интердисциплинарно образование в България.

13. Доклад: Ковачева, Г., Лечева, М. Киберпрестъпността - актуален проблем на съвременното юридическо образование. В: „Правото и бизнесът в съвременното общество”, Сборник с доклади от 5-та национална научна конференция 12 октомври 2022 г.. Изд. „Наука и икономика”, Икономически университет - Варна, 2023, ISSN 2603-5073, стр. 331-339

Докладът се явява продължение на изследването на авторите, посветено на необходимостта от мерки от образователен характер за осигуряване на дейността по противодействие на престъпността. В публикацията е застъпено схващането, че е необходимо обучение по противодействие на киберпрестъпността в съвременното юридическо образование. Отбелязано е, че проблемът за необходимостта от юридическо образование в посочената област е включен в редица международни конференции и документи, приети от международната общност.

Представен е опитът на Руската федерация в разработването на самостоятелна учебна дисциплина „Борба с киберпрестъпността”, която има междуетраслов характер, при отчитане на сложността и многоаспектността на проблематиката, свързана с противодействието на киберпрестъпността. Застъпено е схващането, че е подходящо дисциплината „Противодействие на киберпрестъпността” да интегрира в съдържанието си елементи на наказателноправните науки и да бъде включена в учебните планове на специалност „Право”.

Във връзка с предложения в доклада подход, в учебния план на специалност „Право” в Юридическия факултет на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър” е включена факултативната учебна дисциплина „Противодействие на киберпрестъпността”. Тя е с интердисциплинарен характер и обхваща учебно съдържание в областта на криминологията и криминалистиката.

Изготвил:.....

/доц. д-р Галина Ковачева/